

EL CONTEXT CULTURAL DE LA TEORIA DARWINIANA I L'ECOLOGIA HUMANA; EL DARWINISME SOCIAL COM A IDEOLOGIA

L'evolució és la forma com s'ha transformat la vida al llarg del temps, mentre que la teoria darwinista de l'evolució és un intent d'explicació dels canvis en la morfologia animal. La vida pot definir-se de diverses maneres però és fonamentalment evolució. Està viu tot allò que canvia i es transforma. L'actual teoria de l'evolució és de base darwinista però podria hipotèticament existir una teoria de l'evolució que anés més enllà de Darwin (que no coneixia la genètica) i de fet l'actual evolucionisme és postdarwinista.

La teoria evolucionista pertany absolutament al camp de la biologia. Però Darwin és un home del seu temps, l'Anglaterra victoriana, la segona meitat del segle XIX (1809-1882). A la seva *Autobiografia* (hi ha edició en castellà, a Alianza Cien). Explica que la seva teoria estava ja esbossada cap a l'any 1839 i que no la va publicar fins l'any 1859. Per a Darwin, el fet fonamental de la seva vida fou el viatge que com a naturalista va fer al voltant del món en el vaixell *Beagle* (27 de desembre de 1831 - 2 d'octubre de 1836). A la seva *Autobiografia* ho explica així:

Durante el viaje del Beagle había quedado profundamente impresionado cuando descubrí en las formaciones de las Pampas grandes animales fósiles cubiertos de corazas, como las de los actuales armadillos; en segundo lugar por la manera en que animales estrechamente emparentados se substituyen unos a otros conforme se va hacia el sur del continente; y en tercer lugar por el carácter sudamericano de la mayor parte de los productos de las Islas Galápagos, y más especialmente por la manera en que difieren ligeramente los de cada una de las islas del grupo sin que ninguna de ellas parezca muy vieja en sentido geológico.

Era evidente que hechos como éstos, y también otros muchos, sólo podían explicarse mediante la suposición de que las especies se modifican gradualmente; y el tema me obsesionaba. (...)

Pronto me di cuenta de que la selección era la clave del éxito del hombre cuando conseguía razas útiles de animales y plantas. Pero durante algún tiempo continuó siendo un misterio para mí la forma en que podía aplicarse la selección a organismos que viven en estado

Darwin, elabora, doncs, la seva teoria de l'evolució traspasant al terreny de la biologia les doctrines de l'economista Robert Malthus. Malthus havia escrit al seu llibre *Assaig sobre la població*(1789) que hi ha una disfunció entre l'augment de la població i la disponibilitat d'aliments. La població creix en **proporció geomètrica** (2, 4, 6, 8, 16, 32....) mentre que els aliments creixen en **proporció aritmètica** (2, 4,6,8, 10...) i per tant és del tot inevitable la lluita per la vida. Només els qui disposen de diners i d'aliments poden sobreviure, perquè la naturalesa té un límit en la producció d'aliments. Superat aquest límit la pauperització i la mort dels més pobres és inevitable.

Darwin recull aquesta idea de l'economia malthusiana i en fa ús al menys com a forma d'exposició de les teories, tot i que mai no li va agradar l'expressió "lluita per la vida" que considerava enganyosa, en la mesura que podia portar a creure en alguna forma

de "voluntarisme" que ell no compartia. Per a Darwin és l'atzar i no la necessitat el motor evolutiu.

Al segle XIX i a principis del segle XX va estar molt de moda el tema del **darwinisme social**. Segons aquesta teoria, els criteris bàsics de Darwin (selecció natural i lluita per la vida) es poden adaptar amb èxit a la vida social i a la cultura. La lluita per la vida i la supervivència del més fort són també els criteris antropològics i socials que governen les comunitats humanes, considerant que l'agressió era una eina de l'evolució que funciona tant en la biologia com en la cultura. Aquesta teoria del darwinisme social, feia una transposició del nivell biològic al nivell social. A l'engròs, els més forts i els més ben adaptats serien, en la societat actual, els més rics. Si són rics és perquè són millors (més "forts", més intel·ligents, més hàbils...). La cultura no hauria pogut superar aquest condicionant biològic de tal manera que existirien també els més forts (els rics, els savis...) i els febles. L'agressivitat desmesurada simplement s'hauria canalitzat des d'una violència primària a una violència secundària (pautada socialment)

La teoria del darwinisme social fou defensada per Galton (parent del propi Darwin) però aquest es negà a recolzar-la perquè considerava que no era acceptable derivar conseqüències polítiques d'un fet biològic. De fet, Darwin era membre d'una societat per a l'alliberament dels esclaus i tenia idees polítiques progressistes. El darwinisme social es va popularitzar a partir de la dècada de 1920 per una sèrie d'estudis sobre la intel·ligència (els primers test d'intel·ligència demostraven que en una població escollida a l'atzar els nens de raça blanca eren més intel·ligents que els de raça negra).

La "paradoxa de la igualtat" (ambients escolars més iguals i accés universal a l'educació creen més desigualtat intel·lectual a l'aula i més problemes pedagògics) ha reforçat darrerament algunes versions del darwinisme social. Paradoxalment, com més igual i estès és l'ensenyament bàsic, més destaquen les deficiències dels menys intel·lectualment dotats i les dificultats conductuals. Richard J. Herrnstein i Charles Murray al seu llibre *The bell curve. Intelligence and class structure in American life* (Free Press, 1994) van renovar aquesta via d'anàlisi que ha tingut una gran importància en l'anàlisi de l'educació. Per a aquests autors les discrepàncies en la puntuació mitjana dels Q.I. entre blancs i negres no depenia de les condicions educatives i socials sinó que podia atribuir-se als gens.

A l'altre extrem, Eric Turkheimer (Universitat de Virgínia) ha defensat que és l'entorn i no els gens el que determina la intel·ligència. Per a aquest autor en una escala de 0 a 1 l'heretabilitat del Q.I. en la classe acomodada és de 0,72, mentre en la classe més baixa és de 0,10. Segons això un entorn de més oportunitats en les famílies més riques ajuda poc a l'augment del Q.I. mentre que en els nivells més baixos un augment addicional en les oportunitats té un gran impacte.

Una posició intermèdia és la de Robert Plomin (Institut de Psiquiatria de Londres). Aquest autor ha defensat que en la primera infància els aspectes genètics de la intel·ligència són poc significatius (quan l'aprenentatge és guiat pels altres: mestres, família etc.) , mentre la seva importància creix en l'edat adulta (quan l'aprenentatge és autodirigit).

La teoria del darwinisme social reapareix tot sovint, però ha rebut diverses crítiques:

a.- L'expressió "els més forts" no significa el mateix en el nivell biològic que en el nivell social. Ser el més fort des del punt de vista biològic significa: "ser capaç de

reproduir-se més", tenir més èxit reproductiu. En la societat humana observem, però, que els que es reproduïen més són els grups socials més pobres, mentre que la classe alta té una taxa de natalitat molt baixa i, fins i tot, un nombre molt important de genis moren sense descendència.

b.- No és el mateix ser "el més fort" biològicament que culturalment. Un nombre molt important de grans atletes, tenen un quocient intel·lectual baix. I viceversa, si s'observen els magnats de les finances generalment no tenen gaire bona forma física. Ser fort des del punt de vista biològic perd progressivament importància a mesura que augmenta el coneixement cultural.

c.- Els test d'intel·ligència no es poden usar com argument perquè en realitat la mesura de la intel·ligència sembla estar molt vinculat a l'ús del llenguatge. En general, els nois de classe baixa tenen menys vocabulari que els de classe alta i això podria explicar que donin una puntuació més baixa. En canvi en els test d'habilitat manual hi ha més equilibri.

Per cert!, en els test d'intel·ligència als USA els nois asiàtics donen un promig de 5 punts per sobre dels blancs (i ningú no considera que aquesta sigui una dada racista!) mentre que els nois africans donen un promig de 15 punts per sota dels blancs (i molta gent considera que aquesta és una dada racista!).

Els defensors de l'innatisme consideren que el fet que la població índia nativa americana (més pobre que els negres) dona la mateixa puntuació que els blancs als test invalida la hipòtesi ambientalista. Per la seva banda els defensors de l'ambientalisme responen que quan l'escola és de poca qualitat tant els nens blancs com els negres tenen en promig un rendiment escolar inferior –sense que la raça sigui significativa. Seria així un problema de classe social i de diferència d'oportunitats (a menys anys d'escolaritat de les mares menys Q.I. dels fills) i no una situació genètica o estructural. Cal tenir present que sempre es tracta de dades estadístiques; de manera que hi ha alguns blancs amb QI baix i molt baix, i alguns negres amb QI alt i molt alt; l'únic que les dades mostren és que les diverses races no estan representades de forma equilibrada.

Hi ha hagut també un *darwinisme social d'esquerreres* defensat per l'anarquista rus del segle XIX Piotr Kropotkin. Segons aquesta teoria, el fet que diversos animals (especialment insectes, però també algunes aus i mamífers) treballen en comú, comparteixen menjar, escalfor i niu i es defensen i s'ajuden mútuament dona un fonament biològic al socialisme, que representaria una evolució cultural del mutu recolzament biològic. El darwinisme seria per a Kropotkin un argument a favor del socialisme perquè mostra que quan els febles cooperen sobreviuen més fàcilment.

Text elaborat per Júlia TORRES CANELA i Ramon ALCOBERRO